

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

Венгерська Вікторія (Житомир),
Руккас Андрій (Київ)

МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ «ІСТОРИЧНА ПОЛІТИКА ТА ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ: УКРАЇНА ТА КРАЇНИ ЦСЄ»

2021 р. став роком вшанування пам'яті жертв Голокосту в Україні, символом якого в нашій країні є Бабин Яр. Збереження пам'яті про Голокост у колективній свідомості українського суспільства є важливою компонентою просування країни у напрямку формування культури толерантності та зваженої історичної політики.

Протягом року в Україні відбувались різноманітні наукові форуми, освітні заходи, виставки, презентації фільмів та проєктів, присвячені проблематиці історичної пам'яті та політики, а також геноцидальних студій, зокрема й Голокосту. На початку липня 2021 р. у Житомирському державному університеті імені Івана Франка пройшла міжнародна наукова конференція «Історична політика та історична пам'ять: Україна та країни ЦСЄ». У черговому числі журналу «Інтермарум: історія, політика, культура» серед інших публікацій, представлені й матеріали, в основу яких були покладені виступи учасників конференції. Окрім історичного факультету університету до її організації долучились БФ «Меморіальний центр Голокосту «Бабин Яр»», (який виступив грантодавцем та профінансував видання цього числа журналу), Інститут історії Голокосту в Україні і Східній Європі, відділ історії та політики інституту історії України НАН України.

Українські та закордонні науковці, які взяли участь у науковому форумі, працювали у межах декількох секцій: «Комеморація та простори пам'яті: теоретичні та практичні виміри», «Історична політика та формування історичної пам'яті на пострадянському просторі та країнах ЦСЄ», «Друга світова війна в історичній політиці та пам'яті: пострадянський простір та країни ЦСЄ», «Голокост в історичній політиці та історичній пам'яті сучасної України», «Голокост як тема спільної відповідальності за минуле: Україна та країни ЄС», «Пам'ять про війну та «війни пам'ятей»: Україна та її сусіди».

Тематика конференції зібрала як знаних науковців, найбільших фахівців в галузі пам'яткових та геноцидальних студій, так і молодих дослідників. Свої напрацювання презентували й студенти та магістранти. Географія учасників представлена вченими та істориками-початківцями Вінниці, Вікторії (Канада), Ізмаїлу, Катовіце (Польща), Києва, Кракова (Польща), Кременця, Львова, Ольштину (Польща), Острога, Познані (Польща), Тарнова (Польща), Харкова, Херсону.

Зупинимось на огляді змісту окремих виступів, тексти яких не увійшли до збірника. Розпочав роботу конференції, що проходила у змішаному очно-дистанційному форматі, доктор історичних наук, професор, завідувач відділу новітньої історії та політики Інституту історії України НАН України Георгій Касьянов. Він запропонував доповідь на тему: «Декомунізація» в Україні, 2014-2019: дійові особи, виконавці, результати». Георгій Касьянов серед іншого, наголосив, що в Україні до Голокосту спостерігається різне ставлення. Звернув увагу на той момент, що в підручниках з історії України певний період не було взагалі згадки про ці події. Тривалий час Голокост згадувався виключно в контексті Західної Європи. Наголошуючи на тому, що за радянських часів ця проблема замовчувалася, доповідач звернув увагу на той момент, що від початків незалежності це був не дуже зручний сюжет. З чим це пов'язувалось? Треба було пояснити позицію місцевого населення, яке досить часто охоче допомагало німцям. При цьому, в Україні є дві тисячі праведників – герої, які рятували євреїв, ризикуючи власним життям. Це дуже складні речі. Вони стосуються всіх країн Центрально-Східної Європи, не лише України. На підтвердження своїх слів, Г. Касьянов навів приклад Польщі, в якій були й досі залишаються проблеми з тим, як ставитися до Голокосту. Ці проблеми набувають особливої гостроти в умовах, коли до влади приходять представники правих політичних сил.

Завідувач навчальної лабораторії історичної інформатики, старший викладач кафедри історії України Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Євген Захарченко запропонував на обговорення учасників конференції презентацію дослідження конструювання історичних наративів меморіального простору центру Харкова, зупинившись на найбільш парадоксальних та суперечливих моментах.

Кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи Київського національного університету імені Тараса Шевченка, директор Інституту історії Голокосту в Україні і Східній Європі Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» Андрій Руккас, спираючись на документи радянських часів, проаналізував особливості відображення в них трагедії пацієнтів київської психіатричної лікарні ім. Павлова у 1941–1943 рр., які також стали жертвами Бабиного Яру.

Науковий співробітник БО «БФ Меморіальний центр Голокосту “Бабин Яр”» Володимир Шевченко, який мав безпосереднє відношення до реалізації проєкту «Голоси», виступив з його презентацією та зупинився на аналізі інструментарію усної історії як важливого методичного підходу у дослідженнях Другої світової війни.

Сергій Водотика, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії, археології та методики викладання Херсонського державного університету звернув увагу учасників конференції на образи євреїв та стереотипи, з ними пов’язані, що формувались у ХІХ ст., та представлені у нотатках подорожніх.

Аспіранти та студенти також презентували свої напрацювання, зокрема: дослідження колективного пам’ятання та умов «забування» трагедії Голокосту, персональні виміри трагедії; туристичні маршрути, відеоматеріали, в яких відображені і єврейські сторінки історії, включно із травматичними та трагічними місцями пам’яті.

Наукове зібрання в Житомирі, як і частина інших заходів, що відбувались цього року (та впродовж попередніх) в Україні, продемонструвало помітні зміни у сфері пам’ятєвих студій, перш за все, щодо досліджень, пов’язаних із Голокостом та іншими геноцидами. Намагання істориків дистанціюватись від ролі «бійців ідеологічних фронтів», зосереджуючи свою увагу на виключно науковій складовій досліджень, є тим шляхом, який дозволить зняти як певні внутрішні, так і зовнішні протиріччя.